

ГЛАВА 2

❧ ИСТИНА ❧

Когато Съединените американски щати обявяват своята независимост на 4 юли 1776 г., бъдещето изглежда твърде несигурно. Но основателите на държавата са били сигурни в няколко неща. Вярвали са, че има множество фундаментални истини, върху които трябва да се изгради новата нация. Тези „истини“ са представени като „аксиоматични“, както обявява известната „Декларация за независимост“. Това били *абсолютни истини*, които не подлежали на допълнителна аргументация или защита.

До неотдавна повечето хора нямаха проблем с разбирането за абсолютните или аксиоматичните истини. Но днес пълната убеденост в нещо звучи твърде крайно за мнозина. Както пише Алън Блум в прекрасния си анализ върху промяната в американското мислене: „Има едно нещо, в което всеки професор може да бъде сигурен: почти всеки студент, постъпващ в университета, вярва – или казва, че вярва – че истината е относително понятие“.¹

Една от основните характеристики на постмодернизма е възгледът, че *Истината вече не съществува*. Тя се е превърнала във въпрос на лични убеждения или на социални стереотипи. Не е термин с универсално значение, нито понятие, независимо от обстоятелствата, а е *нещо*, в което аз (като отделна личност) или ние (като обособена група) вярваме. Обърнете внимание на огромната промяна: В миналото (т.е. само преди няколко десетилетия!) хората спореха за различията между църквите. Посочваха множеството християнски деноминации и искаха да знаят коя е

¹ Bloom, A. *The Closing of the American Mind*. New York, NY: Simon & Schuster, Inc., 1987, p. 25.

истинската. Този въпрос вече е загърбен в миналото.

Сега спорът се върти около това дали изобщо съществува Истина. За мнозина отговорът е: „Категорично – не!“ Те ще ви кажат, че *абсолютната истина* е измислица. Тя е заменена от *идеите*. Вместо да надграждаме върху стабилната основа на Истината, имаме становища, мнения и впечатления.²

За теолозите, пасторите и членовете на по-консервативната част от църквата всичко това звучи като *ерес*. Защото какво би останало от вярата и от църквата, ако няма Истина? Дъглъс Грутуис, професор в една консервативна християнска семинария в САЩ, е един от хората, ужасно притеснени от подобен сценарий. Той говори за „*упадък*“ на Истината.³ Много други също предупреждават, че изневярата спрямо Истината не само опустошава християнските убеждения и доктрини – като авторитетен израз на библейската вяра – но и самия морал. Защото, ако не съществува абсолютна истина, няма и ясна граница между правилно и погрешно, между добро и зло. Всичко се превръща във въпрос на консенсус и на лични предпочитания. Остава само онова, от което имаме полза аз и обществото, към което принадлежим. Грутуис твърди, че без фундаментална истина всякакво мислене и поведение, колкото и да са чудати, се превръщат в напълно легитимни.⁴

Как Истината се превърна в истини?

Драматичните промени в света през последния половин век преобразиха възгледите на мнозина. Преди едно-две поколения само неколцина щастливци (от шепа страни) можеха да пътуват в чужбина и да се срещат с различни култури. А постмодерният човек вече пътува до отдалечени континенти по-лесно, отколкото

² Greer, R. *Mapping Postmodernism: A Survey of Christian Options*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2003, p. 228.

³ Groothuis, D. *Truth Decay: Defending Christianity against the Challenges of Postmodernism*. Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2000.

⁴ Groothuis, D. *Truth Decay*:... p. 175.

предците му са се придвижвали с влак из континенталната част на Америка или на Западна Европа. Той живее в мултикултурно общество. Няма го онзи хомогенен християнски свят от миналото. Той е заменен от разноцветно общество с представители на почти всички раси и огромно разнообразие от култури и езици. В допълнение днес сме бомбардирани с толкова много информация, че разпознаването на истината от измислицата е изключително предизвикателство. Какво остава за *абсолютната истина*!

Постмодерният човек трудно се самоопределя, тъй като води много разпокъсан живот. Когато попитали Жак Дерида (1930 – 2004 г.), един от изтъкнатите философи на постмодернизма: „Как си?“, той отговаря: „Как съм? На кой етаж?“. Дерида сравнява нашето съществуване с пребиваване в къща, но на различни „етажи“. Животът ни се състои от различни области, които почти нямат връзка помежду си – дом, работа, почивка (и понякога църква)... Етиката на отделния човек зависи от обстановката („етажа“), в която се намира.

Корените на промяната в мисленето от абсолютната *Истина* към многото *лични истини* откриваме доста по-назад в историята. Немският философ Фридрих Ницше (1844 – 1900 г.) има ключова роля в този процес. Син на лутерански пастор, той е известен с радикалното си отношение към християнската вяра и към църквата. Ницше е първият писател, осмелил се да прогласи „смъртта на Бога“. Според него никога не можем да се докоснем до истинското, но трябва винаги да се задоволяваме с личното си тълкувание за него.

Идеята, че нямаме представа за абсолютната истина или за чистата реалност е един от основните спорове във философията на езика от края на XIX и голяма част от XX век. Много мислители от онова време твърдят, че езикът не може да ни помогне в търсенето на абсолютната истина. Значението на думите до голяма степен зависи от езиковата култура на общността. Лудвиг Витгенщайн (1889 – 1951 г.) твърди, че всяка социална група участва в своя „езикова игра“. Постмодерните философи се хващат за тази идея и я прилагат към писменото наследство на човечеството. Те питат: Откъде можем да знаем какво са искали да кажат автори-

те на оригинала? Казаното вероятно изразява техния мироглед? Как ние, хиляди години по-късно, намираме смисъл в написаното? Как в нашия контекст и с нашите наклонности четем техните думи? И стигат до заключението, че един текст има толкова значения, колкото и читатели. Всяко тълкувание е валидно, колкото и останалите.

Един от най-изтъкнатите постмодерни мислители – Жан-Франсоа Лиотар (1924 – 1998 г.), прибавя още една съставка към този „коктейл на относителността“. През 1979 г. властите в Квебек, Канада, му възлагат проучване за състоянието на знанието във високоразвитите общества. Неговата книга: „Постмодерната ситуация: Доклад за знанието“ представя основните идеи на постмодернизма. Лиотар говори за края на „големите истории“. Тези *метаразкази*, казва той, вече не са достоверни. Те само подхранват манията на онези, които им вярват. Лиотар има предвид конкретно „голямата история“ на марксизма. Самият той е свидетел на провала на марксизма в Северна Африка, където живее до 28-годишна възраст. Затова е убеден, че времето на тези метаразкази е отминало – били те марксизъм, комунизъм, капитализъм или християнство. Може да са се обявявали за истина, но историята е показала, че не са нищо друго освен прикритие на жадните за власт хора и групировки, готови да защитят целите си дори с насилие. Лиотар подчертава, че бихме били много по-добре, ако живеехме с „по-малки истории“, които не са толкова амбициозни, дори понякога взаимно да си противоречат.

Американецът Ричард Рорти (1931 – 2007 г.) на свой ред твърди, че истината е това, което ни върши работа. И си спечелва много критики, тъй като злоупотребяването с „онова, което ни върши работа“ може да доведе до ужасните последици на нацизма и сталинизма. Но поуката от историята е същата: *Абсолютната истина се заменя с много относителни „истини“*.

Можем ли все още да се надяваме да открием Истината?

Днес много хора на Запад са склонни да се съгласят с постмодерните философи и отхвърлят абсолютната истина. В подкрепа

на своята позиция те изтъкват, че през вековете човечеството е вярвало в много неща, претендиращи за истинност, но впоследствие се е оказвало, че са били просто илюзии.

Никога няма да забравя първите си посещения в Албания, които направих към средата на 1990-те години. До 1992 г. страната беше напълно изолирана от света, докато комунистическият режим най-после не беше принуден да приеме новата политическа реалност. Две неща ме впечатлиха най-много: пълната липса на църкви и джамии и вездесъщите бетонни убежища с диаметър от около 8-10 метра и височина – метър над земята. Научих, че тези бункери са толкова много, че да могат всички албанци (около 3,5 милиона души) да се скрият, когато врагът нападне! Диктаторът Енвер Ходжа (1908 – 1985 г.) е казвал на своя народ, че Албания е най-богатата страна на света и е въпрос на време да дойде някой враг и да се опита да открадне несметните ѝ богатства. Това е била истината за албанците. Но щом някои от тях получили достъп до италианските телевизионни програми или започнали да пътуват, илюзиите им били разбити. Чрез своята пропаганда малката политическа клика на Албания се била вкопчила във властта, за да я удържи с цената на всичко. „Истината“ се оказала ужасна лъжа.

Дори *точната фактология* в науката не е така изчистена от заблуди, както се опитват да ни втълпят. Проучванията понякога се финансират от мощни компании, за да се манипулира крайният резултат. Открития, които не пасват на „желания сценарий“, винаги може да се „обобщят“ според ситуацията. Връзките и политическите контакти са важни при осигуряването на финансова подкрепа. Освен това нито един учен не е *tabula rasa* [лат. „чиста дъска“ – метафора за нулевото знание – бел. ред.], когато започва своя изследователски път, тъй като *онаследява* стари умозаклучения и стереотипи.

Разбира се, казаното се отнася и за религията – пазителката на Истината. От теолозите се очаква да я изучават и разпространяват. Църквите трябва да я пазят и проповядват. Но вместо една обща вест, чуваме цяла какофония от теологични твърдения; вместо един църковен канон, сме затрупани от объркващи и противоречиви претенции за истинност на десетки деноминации.